

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอเรื่องตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดและขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย
3. บทบาท หน้าที่ และสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ของครู
4. ระบบการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในเครือสารสาสน์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

การนำเสนอแนวคิดและขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ผู้วิจัยได้นำเสนอเรียงลำดับตามหัวข้อ คือ ความหมายของการบริหารงานวิชาการ และขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการถือเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นงานหลักของสถานศึกษา จึงมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

มิลเลอร์ (Miller: 1965: 18) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษา

ซีมานเนค (Simanek: 1996: 1) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ที่มีส่วนในการพัฒนาด้านสติปัญญาและจิตใจ

ภิญโญ สาร (2523: 436) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้

ได้ดี และมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะหน้าที่ของโรงเรียนหรือสถานศึกษา คือ การให้ความรู้แก่นักเรียนในด้านวิชาการ

อุทัย ธรรมเดโช (2531: 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุดหรือการบริหารที่ให้พลเมืองมีความรู้ มีคุณธรรม สามารถประกอบสัมมาอาชีพ ดำรงตนเป็นพลเมืองดี ช่วยกันพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

วิโรจน์ ศรีโคคา (2536: 393) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจการทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

บันลือ พงษ์ชะวัน (2536: 56) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสร้างนักเรียนให้มีความสามารถดังนี้

1. ให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดี มีคุณธรรม มีความเป็นพลเมืองดี
2. สามารถใช้ประโยชน์ของวิชาการที่เรียน
3. มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ (มุ่งให้เกิดความก้าวหน้าในเชิงเศรษฐกิจของตนและของส่วนรวม)
4. มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

กมล ภูประเสริฐ (2545: 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 16) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ทศนี วงศ์เย็น (2547: 184) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึงงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

1.2 ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของขอบข่ายของงานวิชาการ ไว้ดังนี้

เฟเบอร์ แอนด์ เชียร์รอน (Faber and Shearron 1970: 212) กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. การจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. การจัดเนื้อหาของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. งานกลุ่มประสบการณ์
5. งานวัดผลและประเมินผล

ปรีชา คัมภีรปกรณ (2529: 164 – 165) กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำทางวิชาการในโรงเรียน ควรดำเนินกิจกรรมการบริหารวิชาการตามขอบข่าย 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การจัดกระบวนการบริหารงานวิชาการ ได้แก่
 - 1.1 การวางแผนงานวิชาการ โรงเรียนต้องวางนโยบายในการปฏิบัติงานวิชาการ จัดระบบงาน กำหนดวิธีการ การจัดบุคลากรในการปฏิบัติงาน
 - 1.2 การติดตามผลการปฏิบัติงาน ครูใหญ่ควรจัดให้มีปฏิทินปฏิบัติงานของโรงเรียนเป็นการติดตามและควบคุมงานให้ดำเนินไปตามแผนงาน
 - 1.3 การประเมินผล เป็นการประเมินระบบงานหรือแผนงานที่วางไว้ เพื่อดูว่าได้ผลตามเป้าหมาย จะได้หาทางปรับปรุงงานต่อไป
2. การจัดและพัฒนางานวิชาการ งานวิชาการที่โรงเรียนจะต้องจัดขึ้น ได้แก่

การจัดทำแผนการสอนของโรงเรียน การจัดโครงการสอนซ่อมเสริม และโครงการส่งเสริมเด็กเรียนดี การพัฒนาการวัดผลและการประเมินผล การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การแนะแนว การศึกษาและอาชีพตลอดจนปัญหาต่าง ๆ การจัดห้องสมุดโรงเรียน การจัดสื่อการสอน การจัดรวบรวมเอกสารการสอน การนิเทศการสอน
3. การส่งเสริมและควบคุมงานวิชาการ บทบาทของผู้บริหาร ได้แก่ จัดโรงเรียนดูแลครูประจำชั้นให้จัดชั้นเรียนให้ถูกหลักวิชาควบคุมครู ให้ปฏิบัติงานไม่ให้เกิดบกพร่องพร้อมกับส่งเสริมงานวิชาการแก่ครูให้มีความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูทดลองการสอนวิธีการใหม่ ๆ และส่งเสริมกำลังใจ ส่งเสริมการสอนซ่อมเสริมให้มีประสิทธิภาพ กำหนดเวลาทดสอบ การทดสอบ การเก็บสถิติ ข้อมูล ตรวจตราการทำงานของครูและการเรียนของนักเรียน

อย่างสม่ำเสมอ จัดประชุมผู้ปกครองเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือการเรียนของนักเรียน และจัดบริการเพื่อช่วยเหลืองานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

อูทัย บุญประเสริฐ (2538: 36-37) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการมีขอบข่ายงานดังนี้

1. หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การบริหารหลักสูตร
2. การสอน การบริหารการสอน และการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ บรรลุตามหลักการและจุดหมายของหลักสูตร
3. กิจกรรมนักเรียน และการบริหารกิจกรรมนักเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้ได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนสอดคล้องกับระเบียบและกฎเกณฑ์การจัดกิจกรรมนักเรียนที่กำหนดไว้
4. สื่อการสอนและห้องสมุด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนในส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ช่วยให้ครูมีความรู้กว้างขวางและทันสมัยอยู่เสมอ
5. การวัดผลประเมินผลการเรียนของนักเรียน และการประเมินผลสำเร็จทางด้านวิชาการของโรงเรียน
6. การจัดการนิเทศการศึกษา และพัฒนาวิชาชีพครูผู้สอน ซึ่งรวมตลอดถึงการบำรุงขวัญและเสริมกำลังใจในการทำงานของครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ของโรงเรียน

กมล ภูประเสริฐ (2545: 9-18) กล่าวว่า ขอบข่ายของงานวิชาการครอบคลุมเนื้องาน 9 ประการ ดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร
2. การบริหารการเรียนการสอน
3. การบริหารการประเมินผลการเรียน
4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา
5. การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ
6. การบริหารวิจัยและพัฒนา
7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ
8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ
9. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 17-19) กล่าวว่า งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วยงานดังนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ เป็นงานวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น แผนปฏิบัติงาน วิชาการ โครงการสอน และบันทึกการสอน

2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี เช่น การจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การปรับปรุงการเรียนการสอน และการฝึกงาน

3. การจัดบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งเสริมการจัดหลักสูตร และโปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เช่น การจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดห้องสมุด และการนิเทศการสอน

4. การวัดและประเมินผล

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และคณะ (2550: 37) กล่าวว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการมี 12 งาน ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุค การหน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุป ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนการสอน การ

พัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การนิเทศ การวัดและการประเมินผลงานทางวิชาการ การปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย

การนำเสนอแนวคิดและการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอเรียงลำดับตามหัวข้อ คือ ความหมายของการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางตะวันตกยุคใหม่ และแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ความหมายของการเรียนรู้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 969) อธิบายความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง ความเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประสบการณ์

พจนานุกรม ฉบับเว็บสเตอร์ (Webster, 1993: 1286) อธิบายความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการเพิ่มพูนและปรุงแต่ง ความรู้ ทักษะ ลักษณะนิสัย อันเป็นผลมาจากมีสิ่งกระตุ้นโดยผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติ หรือการฝึกฝน

กานเย่ (Gagne' 1970: 3-4) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความสามารถ หรือสมรรถภาพตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น มีลักษณะเป็นการพัฒนาการให้เกิดความงอกงาม

ฮิลการ์ดและเบาวเวอร์ (Hilgard and Bower 1975: 2) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเหนื่อยล้า พิษของยา เป็นต้น

บลูม (Bloom 1976: 11) กล่าวว่า การเกิดการเรียนรู้แต่ละครั้ง จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 3 ประการ จึงจะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจและความคิด (Cognitive domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น ความคิดรวบยอด

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม (Affective domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลงทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะ ความชำนาญ (Psychomotor domain)

หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจและเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจแล้วนำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือ เป็นต้น

อำภา บุญช่วย (2537: 88-89) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทางที่พึงประสงค์ การเรียนรู้จะสะดวกขึ้นเมื่อได้มีการอ่าน การตอบอภิปราย ฝึกฝน ปฏิบัติ แก้ปัญหา ลอกแบบ เลียนแบบ ปาฐกถา รายงาน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินคุณค่า

ลำดวน เกษตรสุนทร (2543: 48) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากระบบการรับรู้ เป้าหมายของการเรียนรู้ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

อารี พันธุ์ณี (2546: 176) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลมาจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พืชยาต่างๆ อุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ

สุรางค์ ไคว่ตระกูล (2548: 185) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือการฝึกหัด รวมทั้งเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548: 32) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมเดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร เป็นผลที่ได้จากประสบการณ์ โดยมิใช่ผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความรู้สึกและทักษะ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550: 14) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมเดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ เป็นผลที่ได้จากประสบการณ์ เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ค่านิยมและความสามารถในการปฏิบัติได้ มิใช่เกิดจากการตอบสนองตามธรรมชาติ หรือโดยบังเอิญ

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางตะวันตกยุคใหม่

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางตะวันตกยุคใหม่ที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมากล่าวไว้ในนี้ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของวีกอทสกี ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligences Theory) และทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองและทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ (สุรางค์ โค้วตระกูล 2545: 61-64, ทิศนา ขัมมณี 2550: 90-93, บุญชาติ ทัพพิกรณ์ 2542: 1-9, และ ดวงมล สิ้นเพ็ง 2551: 145)

2.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget) กล่าวว่า ระหว่างระยะเวลาตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่นคนเราจะค่อยๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพียเจต์แบ่งองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างพัฒนาการเซวาร์ปัญญามี 4 องค์ประกอบ คือ

1. วุฒิภาวะ มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเซวาร์ปัญญา
2. ประสบการณ์ เมื่อคนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเกิดประสบการณ์
3. การถ่ายทอดความรู้ทางสังคม หมายถึง คนที่อยู่รอบข้างเด็กเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็ก
4. กระบวนการพัฒนาสมดุล โดยใช้กระบวนการซึมซับประสบการณ์และปรับโครงสร้างทางสติปัญญา

เพียเจต์ ได้แบ่งขั้นพัฒนาการของเซวาร์ปัญญามนุษย์ออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensory-motor period) เป็นขั้นพัฒนาการในวัย 0-2 ปี เด็กในวัยนี้มีความคิดตามการรับรู้และการกระทำ
2. ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Pre-operational period) เป็นขั้นพัฒนาการในวัย 2-7 ปี ความคิดของเด็กยังขึ้นอยู่กับการรับรู้และการกระทำเป็นส่วนใหญ่ แต่เริ่มเรียนรู้สัญลักษณ์และการใช้เหตุผลบ้าง
3. ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete operational period) เป็นขั้นพัฒนาการในวัย 7-11 ปี เด็กสามารถสร้างภาพในใจ คิดย้อนกลับ และเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น
4. ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal operational period) เป็นพัฒนาการในช่วง 11-15 ปี เด็กสามารถคิดเป็นนามธรรมได้ และสามารถคิดเป็นเหตุผลรวมยอดได้

2.2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของวิกตอทสกี

วิกตอทสกี (Vygotsky) กล่าวว่า การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมที่เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพราะตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อม คือ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการเชาว์ปัญญา ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้เด็กสร้างความรู้ด้วยการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเดิมให้ถูกต้อง หรือซับซ้อนกว้างขวางขึ้น เขาได้แบ่งระดับของเชาว์ปัญญาออกเป็น 2 ชั้น คือ ระดับเชาว์ปัญญาเบื้องต้น หมายถึง มูลฐานตามธรรมชาติโดยไม่ต้องเรียนรู้ และเชาว์ปัญญาขั้นสูง หมายถึง เชาว์ปัญญาที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูถ่ายทอดวัฒนธรรมให้โดยใช้ภาษา เด็กจะเรียนรู้ภาษาภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญของความคิด รวมทั้งการคิดในใจก็มีบทบาทในการแก้ปัญหา ช่วยในการคิดวางแผน ควบคุมกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง ภาษาคิดเป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์สามารถอธิบายจุดมุ่งหมาย เป้าหมายในการทำงาน และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนเองต้องการ ภาษาจึงมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาการเชาว์ปัญญา การพัฒนาการของภาษาแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

1. ภาษาที่ใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เรียกว่า ภาษาสังคม
2. ภาษาที่พูดกับตนเอง ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการประสานความคิดและพฤติกรรมหรือการแสดงออก
3. ภาษาที่พูดในใจเฉพาะตน เป็นตัวแปรสำคัญในพัฒนาการเชาว์ปัญญาขั้นสูง วิกตอทสกีกล่าวว่า การคิดทุกอย่างใช้ภาษาที่พูดในใจเงียบๆ เด็กจะเรียนรู้การแก้ปัญหาได้เร็วเพราะเด็กใช้ภาษาช่วยในการคิดวางแผนหรือขั้นตอนที่จะแก้ปัญหา

2.2.3 ทฤษฎีพหุปัญญา

การ์ดเนอร์ (Gardner) ให้ความหมาย เชาว์ปัญญา (Intelligence) ไว้ว่า หมายถึงความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อมต่างๆ หรือการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาเพื่อจะหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ เชาว์ปัญญาของบุคคลมี 8 ด้าน ดังนี้

1. ด้านภาษา (Linguistic Intelligence) จะแสดงออกทางความสามารถในการอ่าน การเขียน การพูดอภิปราย การสื่อสาร (Word smart)
2. ด้านคณิตศาสตร์ หรือการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical mathematical intelligence) มักจะคิดโดยใช้ตัวเลข สัญลักษณ์ ชอบคิดวิเคราะห์เป็นเหตุเป็นผล (Number or reasoning smart)

3. ด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial intelligence) จะแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ การสร้างภาพ การคิดเป็นภาพ (Picture smart)

4. ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily kinesthetic intelligence) ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย (Body smart)

5. ด้านดนตรี (Musical intelligence) จะแสดงออกทางความสามารถด้านร้องเพลง แต่งเพลง การเต้น (Music smart)

6. ด้านการสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal intelligence) ความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่น และการเข้าใจผู้อื่น (People smart)

7. ด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence) มักเป็นคนชอบคิด เข้าถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเอง (Self smart)

8. ด้านความเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist intelligence) ความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ตระหนักความสำคัญของสิ่งแวดล้อม (Natural smart)

2.2.4 ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นทฤษฎีพัฒนามาจาก ทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของเพียเจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของ วีกอทสกี และโจแนสเซน (Jonassen)

ทฤษฎีพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของเพียเจต์และของวีกอทสกีเป็นรากฐานที่สำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพียเจต์ กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาไม่ได้อยู่ที่การเพิ่มปริมาณเนื้อหาสาระ แต่เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดค้น และค้นพบ การสอนจึงหมายถึงการสร้างสถานการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนค้นพบโครงสร้างของความรู้ความคิด แต่ไม่ได้หมายถึงการถ่ายทอดข้อมูล ซึ่งผู้เรียนจะไม่ได้ดูดซึมอะไรไปมากกว่าคำพูดของครูผู้สอน ที่ไม่นานก็ลืม

พัฒนาทางเซวาร์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึมซับหรือดูดซึม และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา คนทุกคนจะมีการพัฒนาเซวาร์ปัญญาไปตามลำดับขั้น จากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ส่วนวีกอทสกีให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสังคมมาก มนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด และภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิดและการพัฒนาเซวาร์ปัญญาขั้นสูง

โจแนสเซน กล่าวว่า สิ่งต่างๆ มีความหมายขึ้นมาจากการคิดของคนที่ได้รับรู้สิ่งนั้น และแต่ละคนจะให้ความหมายแก่สิ่งเดียวกันแตกต่างกันไป ดังนั้นสิ่งต่างๆ ในโลกจึงไม่มีความหมายที่ถูกต้องหรือเป็นจริงที่สุด แต่ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของคนในโลก คนแต่ละคนเกิดความคิดจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในประสบการณ์นั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของความคิด แนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเองให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นเรื่องเฉพาะตัว การตีความหมายของสิ่งที่เรียนรู้เป็นไปตามประสบการณ์เดิม ความเชื่อ ความต้องการ ความสนใจ และภูมิหลังของแต่ละบุคคล การสร้างความรู้เป็นกระบวนการทางด้านสติปัญญาและสังคม

หลักการสร้างความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จะเกิดได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสใช้กระบวนการทางสติปัญญาของตนในการกลั่นกรองข้อมูล ทำความเข้าใจข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และสร้างความหมายของข้อมูลด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง ส่งผลถึงความเข้าใจและการคงความรู้นั้นได้นาน

2) ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน

(Constructionism) เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ศาสตราจารย์ ซีย์มัวร์ เพเพอร์ท (Seymour Papert) แห่งสถาบันเทคโนโลยีแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts Institute of Technology) เพเพอร์ท กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีไม่ได้มาจากการหาวิธีการที่ดีกว่าให้ครูในการสอน แต่มาจากการให้โอกาสที่ดีกว่าแก่ผู้เรียนในการสร้าง ทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องกับการสร้าง 2 อย่าง คือ เมื่อเด็กสร้างบางสิ่งบางอย่างออกมาเป็นผลผลิต เด็กจะสร้างความรู้ด้วย ความรู้ใหม่นี้จะช่วยให้เด็กนำไปสร้างสิ่งต่างๆ ที่มีความซับซ้อนขึ้น ทำให้เกิดความรู้มากขึ้นไปด้วย ลักษณะเช่นนี้เป็นวงจรเสริมแรงภายในตนเอง การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ใน การเรียนการสอน เนื่องจากทฤษฎีทั้งสองมีรากฐานมาจากทฤษฎีเดียวกัน แนวคิดหลักจึงเหมือนกัน จะมีความแตกต่างกันบ้างก็ตรงรูปแบบการปฏิบัติ ซึ่งทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน จะมีเอกลักษณ์ของตนในด้านการใช้สื่อ เทคโนโลยี วัสดุ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมในการให้ผู้เรียนสร้างสาระการเรียนรู้และผลงานต่างๆ ด้วยตนเอง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาของไทย

2.3.1 การเรียนรู้อย่างมีความสุข

กิตติวดี บุญเชื้อ และคณะ (2541: 15-27) กล่าวว่า องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็ก ดำเนินไปอย่างมีความสุข ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 6 ประการ คือ

1. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจ มีสิทธิ์ที่จะเป็นตัวของตัวเอง มีความคิด มีความสนใจที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเองไปสู่ความมีศักยภาพทางการคิด และสติปัญญา มีความหวังในชีวิต

2. ครูมีเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน

3. เด็กเกิดความรัก และความภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา รู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าของชีวิต ยอมรับทั้งจุดดี และจุดด้อยของตนเอง รู้จักปรับตนเองให้อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ

4. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

5. บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเข้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ

6. สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน ถ้าเด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเขาได้ เขาจะเป็นผู้ที่รู้จักดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข

2.3.2 การพัฒนากระบวนการคิด

การพัฒนาระบวนการคิด มีสาระสำคัญดังนี้ (ทิตินา แหมมณี และคณะ 2541: 50-53)

พระธรรมปิฎก ได้อธิบาย หลักการและแนวคิดตามหลักธรรมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา และการสอนที่พระธรรมปิฎกได้เผยแพร่มีดังนี้

1. ความสุขของมนุษย์เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

2. การรู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง คือการรู้จักคิดเป็น พุดเป็น และทำเป็น

3. การคิดเป็น หรือคิดอย่างถูกต้องเป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด ทำหน้าที่ชี้แนะและควบคุมการกระทำ หากคิดเป็นหรือคิดดีก็จะเกิดการเลือกรับเป็นหรือเลือกรับแต่สิ่งที่ดีๆ

4. กระบวนการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ฝึกฝนได้โดยกระบวนการที่เรียกว่า การศึกษาหรือศึกษา การพัฒนานั้นเรียกว่า การพัฒนาสัมมาทิฐิ ผลที่ได้คือมรรคหรือการกระทำที่ดีงาม

5. แก่นแท้ของการศึกษา คือการพัฒนาปัญญาของตนเองให้เกิดสัมมาทิฐิ คือการมีความรู้ความเข้าใจ มีค่านิยมที่ถูกต้อง

6. สัมมาทิฐิ ทำให้เกิดการพูดและการกระทำที่ดีงาม ปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ มี 2 ประการ คือ

6.1 ปัจจัยภายนอก หรือเรียกว่า ปรโตโมสะ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ครูพ่อแม่

6.2 ปัจจัยภายใน หรือเรียกว่า โยนิโสมนสิการ ได้แก่ การคิดเป็น
โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ เป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างปัญญา เป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา ทำให้ทุกคนช่วยเหลือตนเองได้ นำไปสู่ความสันติสุข
โยนิโสมนสิการมีองค์ประกอบ 4 ส่วนคือ

อุบายมนสิการ	คือ การคิดอย่างเข้าถึงความจริง
ปถมนสิการ	คือ การคิดอย่างมีลำดับขั้นตอนไม่สับสน
การณมนสิการ	คือ การคิดอย่างมีเหตุผล
อุปาทกมนสิการ	คือ การคิดอย่างมีเป้าหมาย คิดให้เกิดผล

ไม่ใช่คิดไปเรื่อยเปื่อย

โยนิโสมนสิการจะทำงาน 2 ขั้นตอน คือ รับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์ภายนอก เป็นการพิจารณาข้อมูลด้วยสติซึ่งจะเอาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆ การคิดตามหลักโยนิโสมนสิการมี 10 วิธี คือ

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิดเพื่อให้รู้สภาวะที่เป็นจริง
 2. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ เป็นวิธีคิดเพื่อแยกแยะสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม
 3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ เป็นวิธีคิดเพื่อให้รู้เท่าทัน
 4. วิธีคิดแบบอริยสัจ เป็นวิธีคิดแบบแก้ปัญหา มีวิธีปฏิบัติ 4 ขั้นตอน
- คือ

4.1 ทุกข์ การกำหนดให้รู้สภาพปัญหา

4.2 สมุทัยการกำหนดเหตุแห่งทุกข์เพื่อกำจัด

4.3 นิโรธ การดับทุกข์อย่างมีจุดหมาย

4.4 มรรค การกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัด

ปัญหา

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ เป็นวิธีคิดให้มีความสัมพันธ์กัน

ระหว่างหลักการและความมุ่งหมาย

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือการคิดที่ตระหนักว่าทุกสิ่งใน

โลกนี้มีทั้งส่วนดีและส่วนด้อย

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม สามารถแยกแยะได้

8. วิธีคิดแบบไร้คุณธรรม เป็นการคิดถึงแต่สิ่งที่ดีมีคุณ

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่กับปัจจุบัน เป็นการคิดตระหนักถึงหน้าที่ หรือ

การปฏิบัติโดยมีจุดหมายไม่เพ้อฝัน

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท เป็นการคิดแบบให้มองเห็นความจริง โดย

แยกแยะออกให้เห็นแต่ละด้านจนครบทุกด้าน ไม่พิจารณาสิ่งใดเพียงด้านเดียว

2.3.3 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

สุมนทรา พรหมบุญ และคณะ (2541: 33-43) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมก็คือ การที่เด็กแต่ละคนมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมก็คือการที่เด็กเอาใจจดใจจ่อร่วม ทำให้ตัวเขาเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ครูอยากจะให้รู้ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มี 3 วิธี ดังนี้

1. กระบวนการกลุ่ม (Group activity) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผู้เรียนแต่ละกลุ่มต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เช่น เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง และการอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

2. การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative learning) เป็นวิธีการเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ สมาชิกแต่ละคนจะต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกำลังใจแก่กันและกัน สมาชิกแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองพร้อมๆ กับการดูแลเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม เช่น การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา คู่ตรวจสอบ คู่คิด ปรินาคความคิด กลุ่มร่วมมือ การร่วมมือกันแข่งขัน และร่วมกันคิด เป็นต้น

3. การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ความเข้าใจขึ้นด้วยตนเอง ความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ๆ แล้วนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยง ตรวจสอบกับสิ่งใหม่ๆ

3. บทบาท หน้าที่ และสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ของครู

3.1 บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของครู

จอห์นสัน (Johnson 1964: 289) กล่าวว่า ครูที่ดีมีบทบาทสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทเป็นผู้นำ คือ ครูต้องศึกษาว่าเด็กคนไหนเก่ง อ่อน อะไร อย่างไร ครูจึงจะสามารถนำเด็กไปในทางที่ถูกต้องได้ ครูต้องคอยชี้แจง และคอยชักชวนให้เด็กร่วมทำกิจกรรมกับครู
2. บทบาทเป็นที่ปรึกษา คือ ครูต้องรู้จักเด็กดีที่สุด ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อปัญหาของเด็ก ครูต้องเอาใจใส่และคอยช่วยเหลือเด็ก ครูต้องเป็นที่ปรึกษาแก่เด็กได้
3. บทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน คือ ครูต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดีเยี่ยมกับเพื่อนครู และผู้ปกครอง ครูต้องสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน ครูเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอน
4. บทบาทเป็นมิตร ครูต้องใช้คำสุภาพแก่เด็ก ให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่มีปัญหา และให้กำลังใจเด็ก
5. บทบาทในการวางจุดมุ่งหมาย คือ ช่วยเหลือเด็กและผู้ปกครองในการตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนได้ ช่วยนักเรียนในการวางแผนการเรียน และสร้างบรรยากาศที่เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน
6. บทบาทในการวัดผล คือครูต้องทำการวัดผลของนักเรียน ส่งเสริมให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการวัดผล และส่งเสริมให้เด็กรู้จักเก็บบันทึกความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ของตนเอง
7. บทบาทในการกระตุ้นให้เด็กรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคม คือ ครูต้องจัดสถานการณ์ในห้องเรียนเพื่อทำให้เด็กรู้จักสังคม ครูต้องชี้แหล่งชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลการเรียนรู้ของเด็ก และครูต้องกระตุ้นให้เด็กพิจารณาความเป็นไปของสังคม และเลือกแต่สิ่งที่ดีงาม

จามจุรี จำเมืองและคณะ (2537: 82-84) กล่าวว่า บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย บทบาทด้านการเตรียมการ บทบาทด้านการดำเนินการ และบทบาทด้านการประเมินผล ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

1.1 การเตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource person) รวมทั้งหาข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียน หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ

1.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง คือการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้จะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรม การเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยบทบาทในส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ ที่กำหนดบทบาทการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้ได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ตามความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

1.4 การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่ออะไร วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวบรรลุผล

1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือ การเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2. บทบาทด้านการดำเนินการ เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่ยุ่เรียนต้องการเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ เข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

2.3 การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ ความคิดและความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

2.5 การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร โดยการสนับสนุน เสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม อภิปรายโต้แย้งแสดงความคิดเห็นด้วยท่าที นุ่มนวล ให้เกียรติและเป็นมิตรโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

3. บทบาทด้านการประเมินผล เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อ ตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic measurement) จาก การปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรจะมีบทบาท ร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538: 21) กล่าวว่า บทบาทและภาระหน้าที่ของครู มีดังนี้

1. การเป็นผู้สอน
2. การเป็นผู้อบรม
3. การเป็นผู้พัฒนา ทั้งพัฒนาตนเอง เด็ก และชุมชน
4. การเป็นผู้แนะแนวแก่เด็ก ทั้งในด้านการดำรงชีวิตและอาชีพ
5. การเป็นผู้ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
6. การเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม มีคุณธรรมและจรรยาวิชาชีพที่พึงประสงค์

รุ่ง แก้วแดง (2540: 164) กล่าวว่า บทบาทของครูคือเป็นผู้อำนวยความสะดวก แก่ผู้เรียน ส่วนหน้าที่ของครูในการจัดการเรียนการสอนมีดังนี้

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
2. การวิเคราะห์เพื่อค้นหาศักยภาพของผู้เรียน
3. การร่วมกับผู้เรียนในการสร้างวิสัยทัศน์
4. การร่วมวางแผนการเรียน

5. การแนะนำช่วยเหลือเรื่องการเรียนรู้
6. การสรรหาสื่อและอุปกรณ์
7. การให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง
8. การเสริมพลังและสร้างกำลังใจ
9. การร่วมการประเมิน
10. การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 51-52) กล่าวว่า ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จด้วยดี ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนมีดังนี้

1. วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
2. จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างมีอิสระและมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม
3. จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งภายใน ภายนอกสถานศึกษา จัดหาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน
4. พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทันต่อเหตุการณ์
5. เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติดีต่อเพื่อนครู และนักเรียน
6. จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม

ยนต์ ชุมจิต (2550: 76-78) กล่าวว่า บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของครูตามรูปคำในภาษาอังกฤษคือ "TEACHERS" สามารถจำแนกความหมายตามรูปคำภาษาอังกฤษแต่ละตัวได้ดังต่อไปนี้

1. T - Teaching คือ การสอน หมายความว่า ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการสอนศิษย์เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในวิชาการซึ่งเป็นงานหลักของครู ทุกคน
2. E - Ethics คือ จริยธรรม หมายความว่า ครูมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่ออบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน
3. A - Academic คือ วิชาการ หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อวิชาการทั้งของตนเองและของนักเรียน
4. C - Cultural heritage คือ การสืบทอดวัฒนธรรม หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงอีกประการหนึ่ง

เพราะการสอนศิลปวิทยาการทุกสิ่งทุกอย่างให้กับศิษย์นั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

5. H - Human relationship คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ หมายความว่า ครูจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่ครูต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

6. E - Evaluation คือ การประเมิน หมายความว่า ครูจะต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการประเมินผลการเรียนของศิษย์

7. R - Research คือ การวิจัย หมายความว่า ครูต้องพยายามหาความรู้ความจริงเพื่อแก้ปัญหาการเรียนการสอนและแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน

8. S - Service คือ การบริการ หมายความว่า ครูต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการบริการศิษย์และผู้ปกครอง แต่บางครั้งก็จำเป็นต้องให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย งานบริการหลักของครูคือการบริการให้ความรู้เพื่อสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ นักเรียน รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนรอบๆ โรงเรียนด้วย

ดวงกมล สีนเพ็ง (2551: 130-132) กล่าวว่า บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีดังนี้

1. การเตรียมการจัดการเรียนการสอน

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์รายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และเรื่องที่จะจัดการเรียนการสอนให้เข้าใจ ถูกต้อง ชัดเจน ทันสมัยต่อเหตุการณ์

1.2 วางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และต้องกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้วย

1.3 การจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน

1.4 การจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้ เครื่องมือในการวัดประเมินผล
การเรียนรู้

1.5 การจัดเตรียมห้องเรียน หรือสถานที่ที่จะจัดกิจกรรม

2. การจัดการเรียนการสอน

2.1 สสำรวจจำนวนผู้เรียน และความพร้อมของผู้เรียน

2.2 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

2.3 กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.4 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้

2.5 สังเกตและบันทึกพฤติกรรม และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้ง ปัญหา อุปสรรค เพื่อแก้ไขปรับปรุง

2.6 ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม

2.7 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียน

กล่าวโดยสรุป บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่สำคัญ คือ ผู้วางแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นผู้เตรียมบทเรียน กิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ที่จะให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ เตรียมสื่อและอุปกรณ์ที่ผู้เรียนจะใช้ศึกษา จัดกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริม พัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านความรู้และอบรมคุณธรรม เป็นผู้ประเมินความรู้และพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีคุณสมบัติพึงประสงค์ และ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และครูต้องพัฒนาตนเองตลอดชีวิตให้มีความรู้ ความสามารถ และมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานวิชาชีพครู

3.2 ความหมายและประเภทของสมรรถนะ

3.2.1 ความหมายของสมรรถนะ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1128) ได้ให้ความหมาย สมรรถนะ ว่าหมายถึง ความสามารถ ส่วนพจนานุกรม ฉบับเวสต์เตอร์ (Webster 1993: 463) ได้ ให้ความหมายของสมรรถนะไว้ว่า เป็นคุณภาพหรือสภาวะของการกระทำหน้าที่ตามขอบเขต หน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบได้อย่างเพียงพอ หรือมีความรู้ การตัดสินใจ ทักษะ หรือความแข็งแรงเพียงพอ

แมคเคลแลนด์ (McClelland 1973: 1-4) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลสามารถ สร้างผลการปฏิบัติงานในงานที่ตนรับผิดชอบให้สูงกว่าหรือเหนือกว่าเกณฑ์ / เป้าหมายที่กำหนดไว้

กู๊ด (Good 1973: 121) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ทักษะ มโนทัศน์ และ เจตคติ ที่บุคคลต้องใช้ในการปฏิบัติงาน และสามารถนำเอาวิธีการ และความรู้พื้นฐานไป ประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญอยู่

ดอดล์ (Dodl 1973: 194) กล่าวว่า สมรรถนะของครู หมายถึง เจตคติ ความเข้าใจ ทักษะ และพฤติกรรมของครูที่จะเอื้ออำนวยต่อความเจริญงอกงามของนักเรียนทั้ง ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

โคเกอร์ (Coker 1976: 54) กล่าวว่า สมรรถนะของครู หมายถึง ความสามารถของครูในการแก้ปัญหาที่ประสบ ครูที่สามารถแก้ปัญหาได้ในด้านเดียวก็แสดงว่ามีสมรรถนะในด้านนั้น ครูที่มีสมรรถนะสูงจึงหมายถึงครูที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหาทุกด้าน

แมคเอชเชียน (McAschan 1979: 45) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และความสามารถหรือสมรรถภาพที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งพึงมี และสามารถแสดงออกมาให้เห็นเป็นพฤติกรรมทางความรู้ และการกระทำที่ดี

สเปนเซอร์ แอนด์ สเปนเซอร์ (Spencer and Spencer 1993: 9-3) กล่าวว่าสมรรถนะ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะของบุคคล ที่แสดงออกให้เห็นความสัมพันธ์กับผลการทำงานที่เด่นชัดกว่าหรือเหนือกว่า ในลักษณะของงานหนึ่งๆ สมรรถนะเป็นสิ่งที่อยู่ลึกภายในตัวบุคคล เมื่อแสดงออกมาก็สามารถใช้ออกเป็นตัวทำนายพฤติกรรม หรือการกระทำบางสิ่งบางอย่างจะดีหรือเลวได้หลากหลายกว้างขวาง เสมือนเป็นเครื่องวัดความเหมาะสมกับงานหรือมาตรฐานของงาน

แพร์รี (Parry 1998: 58-64) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง องค์ประกอบ (Cluster) ของความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skill) และทัศนคติ(Attitudes) ของปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลสัมฤทธิ์ของการทำงานของบุคคลนั้นๆ เป็นบทบาทหรือความรับผิดชอบซึ่งสัมพันธ์กับผลงานและสามารถวัดค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานและสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกอบรม

เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค (2546: 21) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และความสามารถของมนุษย์ที่แสดงผ่านพฤติกรรม

ณรงควิทย์ แสงทอง (2546: 27) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถหรือสมรรถนะของผู้ดำรงตำแหน่งงานที่งานนั้นๆ ต้องการ สมรรถนะไม่ได้หมายถึงเฉพาะพฤติกรรม แต่จะมองลึกไปถึงความเชื่อทัศนคติ อุปนิสัยส่วนลึกของตนด้วย

วัฒนา พัฒนพงศ์ (2546: 33) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ระดับของความสามารถในการปรับใช้กระบวนทัศน์ (Paradigm) ทัศนคติ พฤติกรรม ความรู้ และทักษะเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลในองค์กร

สำนักงาน ก.พ. (2548: 5-6) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำให้บุคคล

สามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานคนอื่นๆ (ในระดับเดียวกันและในหน้าที่ความรับผิดชอบที่คล้ายคลึงกัน) ในหน่วยงาน

กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข (2548: 1) กล่าวว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานตำแหน่งหนึ่งๆ ให้ประสบความสำเร็จ โดยได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ หรือโดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานในสถานการณ์ที่หลากหลายกว่า

กล่าวโดยสรุป สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยมีองค์ประกอบหลักคือ ความรู้ คือ มีข้อมูล มีความรู้อย่างเชี่ยวชาญในงานที่ทำ ทักษะ คือ มีทักษะที่จำเป็นต่องานหรือฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ และคุณลักษณะนิสัยที่ส่งผลให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ เช่น ความมุ่งมั่นในความสำเร็จ ความพากเพียรพยายาม แรงจูงใจ และความรู้ เป็นต้น

3.2.2 ประเภทของสมรรถนะ

ฮอลล์ และ โจนส์ (Hall and Jones 1976: 48-49) กล่าวว่า สมรรถนะ จำแนกได้ตามสารบบดังนี้

1. สมรรถนะเชิงความรู้ (Cognitive competencies) หมายถึง ความรู้เฉพาะความเข้าใจและสิ่งที่ต้องตระหนักถึง
2. สมรรถนะเชิงเจตคติ (Affective competencies) จะเกี่ยวข้องกับ ค่านิยม เจตคติ ความสนใจและสุนทรีย์
3. สมรรถนะเชิงปฏิบัติการ (Performance competencies) เป็นพฤติกรรมแสดงออกที่เน้นทักษะปฏิบัติที่แสดงให้เห็นว่ามีการลงมือกระทำจริงๆ
4. สมรรถนะเชิงผลผลิต (Consequence or product competencies) เป็นสมรรถนะที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของการกระทำ เพื่อเปลี่ยนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาหรือกระทำงานในอาชีพได้ประสบผลสำเร็จ
5. สมรรถนะเชิงแสดงออก (Exploratory or expressive competencies) เป็นความสามารถที่แสดงถึงการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้เพื่อพัฒนาผลงานหรือให้หาประสบการณ์ที่แปลกออกไปได้อย่างเหมาะสม

แมคเลแกน (McLagan 1997: 273-274) กล่าวว่า สมรรถนะ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สมรรถนะบุคคล (Individual competencies) สิ่งที่เป็นอันดับแรก ที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างความสามารถของบุคคล คือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และพรสวรรค์ของบุคคลนั้นที่อยู่ในองค์การ เช่น ความสามารถในการจัดการในองค์การ ความสามารถในการบริหารคน เป็นต้น

2. สมรรถนะองค์การ (Organizational competencies) คือ สิ่งต่างๆ ที่มีส่วนทำให้องค์การประสบความสำเร็จ

ทอมป์สัน แอนด์ สตรีคแลนด์ (Thompson and Strickland 1999: 273-274) กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่เสริมสร้างองค์การให้มีสมรรถนะ มี 2 ประการ ดังนี้

1. การจัดคนเข้าทำงานในหน่วยปฏิบัติ

1.1 เลือกคนที่สามารถเข้าทำงานในตำแหน่งที่สำคัญ

1.2 สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นให้ได้ว่า องค์การมีทักษะ มีความสามารถหลัก (Core Competencies) มีความสามารถพิเศษด้านการจัดการ มีความรู้ความชำนาญด้านเทคนิค มีสมรรถภาพทางการแข่งขัน และมีทรัพยากรที่แข็งแกร่งตามที่องค์การต้องการ

1.3 จัดกระบวนการในการทำงานและระบบการตัดสินใจที่มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ

2. การสร้างสมรรถนะองค์การให้มีคุณค่าทางการแข่งขัน คือการใช้การปฏิบัติการที่เหนือชั้นกว่า เช่น การมีทรัพยากรที่มากกว่า มีความสามารถพิเศษเหนือกว่า (Superior talent)

เกริกเกียรติ ศรีเสริมโชค (2546: 21-24) กล่าวว่า ความสามารถเชิงสมรรถนะ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ความสามารถเชิงสมรรถนะด้านการจัดการ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดการ การคิดในเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ เป็นต้น

2. ความสามารถเชิงสมรรถนะในด้านทั่วไป หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั่วไป เช่น การสื่อสาร การเจรจาต่อรอง และการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

3. ความสามารถเชิงสมรรถนะด้านเทคนิค หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานที่รับผิดชอบ เช่น เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม รับผิดชอบเกี่ยวกับการหาความต้องการในการฝึกอบรม การประเมินผลการฝึกอบรม ดังนั้น ความสามารถเชิงสมรรถนะด้านเทคนิค ก็คือ การวิเคราะห์หลักสูตร และการประเมินหลักสูตร เป็นต้น

ณรงค์วิทย์ แสงทอง (2546: 259) ได้จำแนกประเภทของสมรรถนะตามแหล่งที่มาออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความสามารถที่มีเฉพาะตัวของบุคคล (Personal competencies) เป็นความสามารถที่มีเฉพาะตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเท่านั้น เช่น ความสามารถในการวาดภาพของศิลปิน การแสดงกายกรรมของนักกีฬาบางคน นักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ยากต่อการเรียนรู้หรือลอกเลียนแบบได้

2. ความสามารถเฉพาะบุคคลที่ตำแหน่ง (Job competencies) เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่ตำแหน่งหรือบทบาทนั้นๆ ต้องการ เพื่อทำให้งานบรรลุความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำทีมงานของผู้บริหารตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงาน ความสามารถในการวิเคราะห์วิจัยในตำแหน่งงานทางด้านวิชาการ เป็นความสามารถที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้

3. ความสามารถที่เป็นลักษณะเฉพาะขององค์การ (Organization competencies) เป็นความสามารถที่เป็นลักษณะเฉพาะขององค์การ ที่มีส่วนทำให้องค์การนั้นไปสู่ความสำเร็จและเป็นผู้นำในด้านนั้นๆ ได้

วรภัทร ภูเจริญ (2547: 193-196) กล่าวว่า สมรรถนะสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core competencies) คือ ความสามารถในระดับจิตระดับจิตสำนึก มีจิตใจเป็นแกนของร่างกายคน เช่น ความเป็นผู้นำ การควบคุมอารมณ์หรือสติ ไม่ละทิ้งงาน เป็นนักพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉลาดในการใช้เงิน มีวินัย ซื่อสัตย์ ไม่แบ่งแยก จิตสำนึก คุณภาพ เคารพความคิดของคน รับผิดชอบต่อสังคม เอาใจใส่ เอื้ออาทร บริการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม เน้นการทำงานเชิงป้องกันมากกว่าแก้ไข มีจริยธรรม รักษาวัฒนธรรม และรักษาภาพพจน์ตนเอง ครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศ เป็นต้น

2. สมรรถนะสายอาชีพ (Professional competencies) คือ ความสามารถที่จำเป็นของผู้บริหารมืออาชีพ เช่น มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลง การประสานงาน การทำงานเป็นทีม การสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ทำอยู่ ความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์ การจัดการกับคน การวางแผนและคิดแบบยุทธศาสตร์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การเน้นผลลัพธ์ การนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมถูกต้อง การคิดเป็น การรู้จักจริง รู้ลึกในงาน การวางอุบาย การสร้างกลยุทธ์ และการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นต้น

3. สมรรถนะทางด้านเทคนิค (Technical competencies) คือ ชีต

ความสามารถด้านเทคนิค เทคโนโลยี ที่จำเป็นกับงานของตน เช่น การบริหารเอกสารและข้อมูล การใช้เครื่องจักรอุปกรณ์ การซ่อมบำรุงรักษา การบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ในออฟฟิศ การบริการ การบริหารตามขั้นตอน และการบริหารความปลอดภัย การเก็บความลับ การบริหารด้านการเงิน เป็นต้น

สำนักงาน ก.พ. (2548: 11-13) ได้แบ่งสมรรถนะของข้าราชการพลเรือน ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก คือ คุณลักษณะร่วมของข้าราชการพลเรือนไทยทั้งระบบ เพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกัน ประกอบด้วยสมรรถนะ 5 สมรรถนะ ดังนี้

- 1.1 การมุ่งผลสัมฤทธิ์
- 1.2 การบริการที่ดี
- 1.3 การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ
- 1.4 จริยธรรม
- 1.5 ความร่วมแรงร่วมใจ

2. สมรรถนะประจำกลุ่มงาน คือ สมรรถนะที่กำหนดเฉพาะกลุ่มงาน เพื่อสนับสนุนให้ข้าราชการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่หน้าที่ และส่งเสริมให้ปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ ให้ได้ดียิ่งขึ้น สมรรถนะประจำกลุ่มงานมีทั้งหมด 20 สมรรถนะ ดังนี้

- 2.1 การคิดวิเคราะห์
- 2.2 การมองภาพองค์รวม
- 2.3 การพัฒนาศักยภาพคน
- 2.4 การสั่งการตามอำนาจหน้าที่
- 2.5 การสืบเสาะหาข้อมูล
- 2.6 ความเข้าใจข้อแตกต่างทางวัฒนธรรม
- 2.7 ความเข้าใจผู้อื่น
- 2.8 ความเข้าใจองค์กร
- 2.9 การดำเนินการเชิงรุก
- 2.10 ความถูกต้องของงาน
- 2.11 ความมั่นใจในตนเอง

- 2.12 ความยืดหยุ่นผ่อนปรน
- 2.13 ศิลปะการสื่อสารเชิงใจ
- 2.14 สภาวะผู้นำ
- 2.15 สุนทรียภาพทางศิลปะ
- 2.16 วิสัยทัศน์
- 2.17 การวางกลยุทธ์ภาครัฐ
- 2.18 ศักยภาพเพื่อการปรับเปลี่ยน
- 2.19 การควบคุมตนเอง
- 2.20 การให้อำนาจแก่ผู้อื่น

กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข (2548: 74-75) ประเภทสมรรถนะแบ่ง

ได้ ดังนี้

1. สมรรถนะขององค์กร ซึ่งจะบ่งบอกได้ว่าองค์กรควรมีทิศทาง การดำเนินงานหรือยุทธศาสตร์ไปในทิศทางใด
 2. สมรรถนะหลัก หรือ สมรรถนะทั่วไป หมายถึงคุณลักษณะ (ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม) ที่ทุกคนในองค์กรจำเป็นต้องมีเพื่อที่จะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้ สำเร็จลุล่วงตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนงานและโครงการต่างๆ ขององค์กร
 3. สมรรถนะตามสายวิชาชีพ หมายถึง คุณลักษณะ (ความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรม) ที่บุคคลในแต่ละสายวิชาชีพจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะมีสมรรถนะที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่
 - 3.1 สมรรถนะร่วมของทุกตำแหน่งในกลุ่มงาน/สายวิชาชีพ หมายถึง คุณลักษณะ (ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม) ที่บุคคลในทุกตำแหน่งงานในสายวิชาชีพเดียวกันหรือ กลุ่มงานเดียวกัน (Job families) จำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ
 - 3.2 สมรรถนะเฉพาะตำแหน่งในกลุ่มงาน/สายวิชาชีพ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะ (ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม) ของแต่ละตำแหน่งในกลุ่มงาน/สายวิชาชีพ เดียวกันจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2551: 163-164) กล่าวว่า สมรรถนะหลัก คือ ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญขององค์การซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น และมีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งกับการเจริญเติบโตขององค์การในระยะยาว สมรรถนะหลักอาจเป็นความรู้

กระบวนการที่เชื่อถือได้ หรือความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้รับบริการ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และวัฒนธรรม ข้อดีของสมรรถนะหลัก คือ เป็นการนำจุดแข็งขององค์การมาเสริมสร้างเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน นำความสามารถที่เป็นจุดแข็งขององค์การมาพัฒนาเพื่อสร้างความเป็นเลิศ มุ่งให้ความสำคัญกับความสามารถของบุคคลและองค์การเป็นสำคัญ และทำให้มีทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับความสามารถหลักขององค์การ ข้อเสีย ต้องใช้ระยะเวลานานในการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากร

กล่าวโดยสรุป สมรรถนะ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ สมรรถนะบุคคล เป็นสมรรถนะที่มีเฉพาะตัวบุคคล คือ ความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคล ที่ส่งผลให้องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สมรรถนะหลัก เป็นความรู้ความสามารถที่ทุกคนในองค์การต้องมี เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุตามจุดมุ่งหมายขององค์การ และสมรรถนะองค์การ เป็นความสามารถที่เป็นลักษณะขององค์การ ที่มีส่วนทำให้องค์การนั้นประสบผลสำเร็จ มีชื่อเสียงและเป็นผู้นำในด้านนั้นๆ

3.2.4 สมรรถนะของครูตามมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา

คุรุสภา (2548: 8-10) ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพทางการศึกษา พ.ศ. 2548 มีสาระสำคัญจำแนกเป็น 3 หมวด ได้แก่ 1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพ 2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ 3) จรรยาบรรณวิชาชีพ

มาตรฐานความรู้ ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมีมาตรฐาน ดังนี้

1. ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู
2. การพัฒนาหลักสูตร
3. การจัดการเรียนรู้
4. จิตวิทยาสำหรับครู
5. การวัดและประเมินผลการศึกษา
6. การบริหารจัดการในห้องเรียน
7. การวิจัยทางการศึกษา
8. นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา
9. ความเป็นครู

สำหรับมาตรฐานความรู้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูสภาได้กำหนดสาระความรู้ และสมรรถนะ ดังนี้

1. สาระความรู้ ประกอบด้วย

- 1.1 ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน
- 1.2 รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- 1.3 การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 1.4 การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 1.5 การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม
- 1.6 เทคนิค และวิทยาการจัดการเรียนรู้
- 1.7 การใช้และการผลิตสื่อและการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้
- 1.8 การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 1.9 การประเมินผลการเรียนรู้

2. สมรรถนะของครูในด้านการจัดการเรียนรู้ จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ

- 2.1 สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและ

ตลอดภาค

- 2.2 สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

- 2.3 สามารถเลือกใช้ พัฒนาและสร้างสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้

ของผู้เรียน

- 2.4 สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับ

การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับสมรรถนะของครูด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดทำแผนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับครูในการจัดการเรียนการสอน ได้มีนักวิชาการหรือนักการศึกษาให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมาย องค์ประกอบและขั้นตอนการจัดทำแผนการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

รุจิรี ภูสาระ (2545: 159 -160) กล่าวว่า แผนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในสาระการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่ม การทำแผนการเรียนรู้ตามหลักสูตร พ.ศ. 2542 มีขั้นตอนดังนี้

1. ทำความเข้าใจมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้
รวมทั้งแนวความคิดขอบเขตของกลุ่มสาระการเรียนรู้มาเป็นกรอบในการทำแผนการเรียนรู้
2. เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้เป็นจุดประสงค์
ปลายทางที่กล่าวถึง จุดประสงค์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ จุดประสงค์จากคำอธิบายรายวิชา
3. เขียนโครงสร้างของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมด ได้แก่ หัวข้อย่อย
(จากคำอธิบายรายวิชาและหนังสืออ้างอิง) จำนวนตามในแต่ละหัวข้อย่อย สาระสำคัญที่เน้น
ความคิดรวบยอด/หลักการ/ทักษะ/ลักษณะนิสัย และจุดประสงค์นำทางตามหัวข้อย่อย เป็นต้น
4. สร้างแผนการเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบของแผนการเรียนรู้ดังนี้
 - 4.1 สาระสำคัญ
 - 4.2 จุดประสงค์ปลายทาง
 - 4.3 จุดประสงค์นำทาง
 - 4.4 เนื้อหาสาระการเรียนรู้
 - 4.5 กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
 - 4.6 สื่อการเรียนรู้การสอน
 - 4.7 การวัดและการประเมินผล

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 139-143) กล่าวว่า แผนการเรียนรู้
หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้กำหนดไว้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามมาตรฐาน
การเรียนรู้การจัดทำแผนการเรียนรู้ มีขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. เลือกรูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ นำหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนด
ไว้แล้วมาพิจารณาจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
2. ตั้งชื่อแผนตามหัวข้อสาระการเรียนรู้
3. กำหนดจำนวนเวลา ระบุระดับชั้น
4. วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้จากผลการเรียนรู้ รายปี / รายภาค
ที่เลือกไว้เขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชา โดยยึดหลักการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ของ
ลินน์ มอริส (Lynn Morris) คือ บรรยายจุดหมายปลายทาง ไม่ใช่วิธีการ สะท้อนถึงระดับต่าง ๆ
ของทักษะที่เกิดขึ้น ใช้คำกริยาที่เป็นรูปธรรม และใช้องค์ประกอบ 3 ส่วนตามของโรเบิร์ต
เมจเจอร์ (Robert Mager) คือ พฤติกรรม (Overall behavior) สถานการณ์หรือเงื่อนไข
(Important conditions) เกณฑ์ (Criterion)

5. เลือกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วิเคราะห์ไว้แล้ว เฉพาะข้อที่สัมพันธ์กับหัวข้อสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ หรือจุดประสงค์ปลายทางตามธรรมชาติวิชา

6. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้เป็นรายละเอียดสำหรับนำไปจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้จะเป็นเนื้อหาใหม่ของมวลเนื้อหาที่กำหนดไว้ว่าจำเป็นต้องสอน

7. กำหนดจุดประสงค์นำทางตามลำดับความยากง่ายของเนื้อหา
นั้นๆ

8. เลือกกิจกรรม และเทคนิคการสอนที่เหมาะสม

9. เลือกสื่ออุปกรณ์ สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่เลือกมา เช่น รูปภาพ บัตรคำ และวีดิทัศน์ เป็นต้น

10. จัดทำลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงขั้นตอนการสอนตามธรรมชาติวิชา ตามจุดประสงค์นำทาง และควรคำนึงถึงการบูรณาการเทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เข้าไว้ในแต่ละขั้นตอนด้วย

11. กำหนดการวัดผลประเมินผลโดยระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ทั้งที่เกิดระหว่างเรียน ตามจุดประสงค์ย่อย/ นำทาง และที่เกิดหลังการเรียนการสอนเมื่อจบแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการวัดหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสม เช่น ปฏิบัติจริง การทดสอบความรู้ และการทำงานกลุ่ม เป็นต้น สำหรับขั้นตอนการจัดทำแผนการเรียนรู้แสดงได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ที่มา : วัฒนาพร ระเบียบทุกข์ (2545) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 กรุงเทพมหานคร พรึกหวานกราฟฟิค หน้า 142-143

จิรภัทร แก้วภู (2547: 13 -14) กล่าวว่า แผนการเรียนรู้ หมายถึง แผนซึ่งครูเตรียมการจัดการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน โดยวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนการใช้สื่อการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ แนวการวัดผลประเมินผล โดยการวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา หรือหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งยึดผลการเรียนที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ที่กำหนด อันสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น แผนการเรียนรู้ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. สื่อการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้
3. การวัดผลประเมินผล
4. คำอธิบายรายวิชา
5. หน่วยการเรียนรู้
6. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
7. สาระการเรียนรู้ที่กำหนด อันสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

ช่วงชั้น

อาภรณ์ ใจเพียง (2550: 213, 218) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล ที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ และจุดประสงค์การเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค และหน่วยการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเขียนรายละเอียดแต่ละหัวข้อของแผนการจัดการเรียนรู้
2. วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพื่อนำมาเขียนเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ เจตคติ และค่านิยม
3. วิเคราะห์สาระการเรียนรู้ โดยเลือกและขยายสาระที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนชุมชน และท้องถิ่น
4. วิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. วิเคราะห์กระบวนการประเมินผล โดยเลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

6. วิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้ โดยคัดเลือกสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนให้เหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้

ชนันท์ ธาตุทอง (2551: 134 -143) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นเอกสารแนวทางสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ที่เป็นการนำวิชาหรือประสบการณ์ ที่จะต้องทำการสอนตลอดปีการศึกษาหรือตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการกำหนดจุดประสงค์ กิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ การวัดและประเมินผล องค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับมีดังนี้

1. ส่วนนำ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ชื่อหน่วย รายวิชา
ระดับชั้น เวลา
2. ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย
 - 2.1 ความเข้าใจที่คงทน
 - 2.2 จุดประสงค์การเรียนรู้ ควรครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิ
พิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย การกำหนดจุดประสงค์สามารถแยกเป็นจุดประสงค์ปลายทางและ
จุดประสงค์นำทาง
 - 2.3 มาตรฐานเนื้อหา หรือสาระการเรียนรู้
 - 2.4 มาตรฐานการปฏิบัติได้ หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
 - 2.5 ทักษะเครื่องมือวิชา ทักษะข้ามวิชา
 - 2.6 คำถามสำคัญ
 - 2.7 กิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.8 สื่อการจัดการเรียนรู้
 - 2.9 หลักฐานและวิธีการประเมิน
 - 2.10 เกณฑ์การประเมิน
3. ส่วนท้าย ประกอบด้วย บันทึกหลังสอน (แต่ละครั้ง) ชื่อครูผู้สอน
ความคิดเห็นของผู้บริหาร / ผู้เกี่ยวข้อง

ดวงกมล สิ้นเพ็ง (2551: 79-80) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนหรือแนวทางการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้พัฒนาคุณภาพตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่ครูผู้สอนได้กำหนดไว้ องค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ มีดังนี้

1. ส่วนนำ ได้แก่ ชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น ระดับชั้น ห้องเรียน ภาคเรียนที่ ปีการศึกษา ชื่อหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อเรื่อง สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ เวลาที่จัดการเรียนการสอน

2. มโนทัศน์ หรือสาระสำคัญ

3. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ (ความรู้ ทักษะ กระบวนการโดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ การได้ลงมือปฏิบัติ และเจตคติ เช่น ความตั้งใจ ความสนใจ การเห็นคุณค่า เป็นต้น)

4. เนื้อหาสาระ

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

6. การประเมินผลการเรียนรู้

7. สื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้

8. บันทึกหลังการจัดการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาตามลำดับ สรุปได้ว่า การจัดทำแผนการเรียนรู้ คือ ความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนการเรียนรู้ โดยจัดเป็นขั้นตอน ตั้งแต่วิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้เพื่อนำมากำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของครู โดยตั้งชื่อแผนตามหัวข้อสาระการเรียนรู้ กำหนดจำนวนเวลา ระดับชั้นที่สอน กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายภาคและรายปี วิเคราะห์เนื้อหาการเรียนรู้ เลือกกิจกรรมและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม เลือกสื่ออุปกรณ์สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ กำหนดวัดผลประเมินผลทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างเรียนและหลังเรียน

2. การออกแบบการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ เพราะเป็นวิธีการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้มีนักวิชาการหรือนักการศึกษา กล่าวเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2543: 5) กล่าวว่า แนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน จะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างผูกพัน จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัวพร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา เป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน

3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมของสังคม (Social participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคมซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ด้วย

ทิสนา เขมมณี (2543: 4-6) กล่าวว่า การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างผูกพัน จนกระทั่งเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับรู้ข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา เป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมของสังคม (Social participation) คือ กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคมซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้านอื่นๆ ด้วย

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional participation) คือ กิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียนซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดความหมายต่อตนเอง มักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 218-219) กล่าวว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาและพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การจัดการผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มจะช่วยให้ครูมีข้อมูลสำคัญในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและ

วิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ครูจึงต้องวิเคราะห์ผู้เรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบการเรียนรู้ หลักการวิเคราะห์ผู้เรียนและวิธีวิเคราะห์ผู้เรียน มีดังนี้

1. หลักการวิเคราะห์ผู้เรียน ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1.1 ธรรมชาติของผู้เรียน เป็นเงื่อนไขของการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ธรรมชาติของผู้เรียนจะมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันไปตามสภาพของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา วิธีคิด ค่านิยม ความเชื่อ ในด้านจิตวิทยาการในแต่ละช่วงอายุ การเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกัน รวมทั้งในทางสังคมด้วย ครูผู้สอนจึงต้องคำนึงและวิเคราะห์ความแตกต่างให้ครอบคลุมทั้งด้านปรัชญาและจิตวิทยาพัฒนาการของผู้เรียน

1.2 ประสบการณ์และพื้นฐานความรู้เดิม ผู้เรียนแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาไม่เหมือนกัน แม้จะผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้เรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวมีธรรมชาติและศักยภาพในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เป็นพื้นฐาน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ใหม่

1.3 วิธีการเรียนรู้ หรือ ลีลาการเรียนรู้ ของผู้เรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน เดวิด คอลบ์ (David Kolb) ได้แบ่งผู้เรียนตามวิธีการเรียนรู้ไว้ 4 แบบ ได้แก่ ผู้เรียนที่มีวิธีการเรียนรู้จากจิตนาการของตนเอง จากการปฏิบัติ จากสามัญสำนึก และจากการคิดวิเคราะห์

2. วิธีวิเคราะห์ผู้เรียน มีขั้นตอนดังนี้

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย หรือความต้องการที่จะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เพื่อนำไปจัดกลุ่มผู้เรียน

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ด้วยวิธีการต่างๆ

2.3 วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล โดยจำแนกให้เห็นองค์รวม 3 ด้าน คือ ด้านความสนใจ สติปัญญา วุฒิภาวะ รวมทั้งวิธีการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 15-46) กล่าวว่า การออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ครูจำเป็นต้องมีความรู้ ในเรื่องจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กในระดับการศึกษาต่าง ๆ และหรือเด็กพิเศษ กระบวนการจัดการเรียนรู้และเทคนิคการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง การวิเคราะห์ผู้เรียนและสามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร คุณภาพผู้เรียนและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นหัวใจสำคัญของการออกแบบการเรียนรู้ที่จะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา

ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของหลักสูตร การวิเคราะห์หลักสูตรสู่การสอนครูผู้สอนจะต้องดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนเมื่อจบช่วงชั้นในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ทั้งในด้านความรู้ ทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อวางแผนพัฒนาผู้เรียนในแต่ละชั้นให้ต่อเนื่องกันสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานช่วงชั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ และระบุกิจกรรมสำคัญสำหรับออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

3. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ย่อยๆ ในแต่ละครั้ง โดยพิจารณาให้ตอบสนองผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นนั้นๆ

ชนันท์ ธาตุทอง (2551: 222-227) กล่าวว่า การออกแบบการสอนโดยใช้วิธีการสอนแบบย้อนกลับ (Backward design) มี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. อะไรที่ผู้เรียนต้องได้เรียนรู้ เพื่อให้มีคุณภาพตามจุดประสงค์ของรายวิชา

2. ความคิดรวบยอดของเรื่องนั้นคืออะไร

3. มีคำถามสำคัญอะไรบ้าง

4. จะประเมินการเรียนรู้อย่างไร (ความรู้ ทักษะ กระบวนการและ

ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม)

5. เชื่อมโยงกับรายวิชาอื่นอย่างไร

6. มีลำดับขั้นตอนการจัดกิจกรรมอย่างไร

7. ใช้อะไรเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้

8. มีชิ้นงานอะไร และมีเกณฑ์การประเมินชิ้นงานเหล่านั้นอย่างไร

จากที่กล่าวมาตามลำดับ สรุปได้ว่า การออกแบบการเรียนรู้ คือ

ความรู้ความสามารถในการออกแบบการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยยึดหลัก

ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เก่ง ดี และมีความสุข ให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา

รู้จักทำ รู้จักพัฒนาและมีค่านิยมที่ดีงาม สอดคล้องกับความถนัดความสนใจและวัยของผู้เรียน โดย

ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีโอกาสได้ปฏิบัติจริง

3. การเลือกใช้ พัฒนา และสร้างสื่อการเรียนรู้ สื่อการสอนเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพราะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้เป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น ได้มีนักวิชาการหรือนักการศึกษาให้ความหมายของสื่อ ประเภทของสื่อ และกล่าวเกี่ยวกับการเลือกใช้ พัฒนา และสร้างสื่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1200) อธิบายความหมายของสื่อว่า หมายถึง การติดต่อให้ถึงกัน การชักนำให้รู้จักกัน และอธิบายความหมายของสื่อการศึกษาว่า หมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 244) กล่าวว่า สื่อการสอนหมายถึง สิ่งที่น่าความรู้ไปสู่ผู้เรียน อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรือไม่ใช่สิ่งพิมพ์ก็ได้

อำพร อังศรีพวง (2542: 5) กล่าวว่า สื่อการสอนสามารถจำแนกประเภทสื่อการสอน โดยใช้เกณฑ์ของการจัดระบบการเรียนการสอนได้ 7 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการสอนเพื่อสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน
2. สื่อการสอนเพื่อนำเข้าสู่บทเรียน
3. สื่อการสอนเพื่อพัฒนาความคิดและความเข้าใจของผู้เรียน
5. สื่อการสอนเพื่อช่วยดำเนินการเรียนการสอน
6. สื่อการสอนเพื่อสรุปบทเรียน
7. สื่อการสอนเพื่อประเมินผลการเรียนการสอน
8. สื่อการสอนเพื่อการสอนซ่อมเสริม

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 220-221) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้จำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เอกสารหนังสือตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย จดหมายเหตุนันทิก และรายงาน เป็นต้น
2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ และกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน
3. สื่ออื่นๆ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อกิจกรรมหรือกระบวนการ และสื่อวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์

สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (2550: 1) ได้จำแนกประเภทของสื่อไว้ ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่แสดงหรือเรียบเรียงสาระความรู้ต่างๆ โดยใช้ตัวหนังสือที่เป็นตัวเขียนหรือตัวพิมพ์เป็นสื่อในการแสดง ความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ หนังสือเรียน/คั่นคว่ำ คู่มือ พจนานุกรม ภาพพลิก แผ่นพับ เอกสารหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกร และรายงาน เป็นต้น

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นใช้ควบคู่กับเครื่องมือไฮเทคทันสมัย หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น แถบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วิดีโอเทป) แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยี ยังหมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ แถบบันทึกเสียง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ และ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

3. สื่ออื่นๆ ได้แก่

3.1 สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ซึ่งสามารถถ่ายทอด สาระความรู้ แนวคิดและประสบการณ์ไปสู่บุคคลอื่น

3.2 สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและ สภาพแวดล้อมตัวผู้เรียน

3.3 สื่อกิจกรรม / กระบวนการ หมายถึง กิจกรรม หรือ กระบวนการที่ผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้ในการฝึกทักษะซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น บทบาทสมมติ การทำโครงงาน เกม และเพลง เป็นต้น

3.4 สื่อวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง วัสดุที่ประดิษฐ์ขึ้นใช้เพื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ รวมถึงสื่อประเภทเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานต่างๆ เช่น อุปกรณ์ทดลองวิทยาศาสตร์ และ เครื่องมือช่าง เป็นต้น

ดวงกมล สินเพ็ง (2551: 98-99) กล่าวว่า ประเภทของสื่อการเรียนรู้ มีดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเรียน เอกสารประกอบการเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และพจนานุกรมศัพท์ เป็นต้น

2. วัสดุ ได้แก่ ภาพ วีดิทัศน์ สไลด์ เทปบันทึกเสียง ทุนจำลอง วีดิทัศน์ ของจริง ลูกโลก แผนที่ และแผนภาพ เป็นต้น

3. อุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายวีดิทัศน์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพทึบเสียง เครื่องเล่นเทป และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

4. กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การอภิปรายแสดงความคิดเห็น นิทรรศการ ทักษะศึกษา การสัมภาษณ์ บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง การสาธิต และการแสดงละคร เป็นต้น

5. บุคคล ได้แก่ ครู พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญ และวิทยากร เป็นต้น

6. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องเรียน ห้องฟังบรรยาย ห้องประชุม ห้องปฏิบัติการ ห้องบันทึกเสียง ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ และห้องสวดมนต์ เป็นต้น

7. แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ ตลาด ฟาร์มเกษตร ไร่ โรงงาน บริษัท ห้างร้านต่างๆ เป็นต้น

8. ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ ธรรมชาติที่อยู่โดยรอบทั้งในโรงเรียนและธรรมชาติภายนอก การเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ ท้องฟ้า ดาวตก และดวงจันทร์ เป็นต้น

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 222) กล่าวว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีดังนี้

1. การสร้าง/ผลิตสื่อการเรียนรู้เอง เช่น หนังสือเรียน และคู่มือครู/คู่มือการสอน/คู่มือการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ชุดการเรียนการสอน เช่น คู่มือแนะนำการใช้ชุดการเรียนการสอน ใบงานแบบฝึกหัด บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และสไลด์ เป็นต้น

2. บทเรียนสำเร็จรูป เป็นสื่อสำหรับผู้เรียนใช้เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)

3. แบบฝึกหัด/แบบฝึกทักษะ/แบบฝึกกิจกรรม

4. สื่อเสริมการเรียนรู้อื่นๆ เป็นสื่อที่มีสาระลึกซึ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืออาจมีสาระรวมหลายๆ เรื่องเพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

จากที่กล่าวมาตามลำดับ สรุปได้ว่า สื่อเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนา และสร้างสื่อการเรียนรู้ คือ ความรู้ความสามารถในการเลือกใช้สื่อต่างๆ ได้

อย่างเหมาะสม ตรงกับวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายในการสอน รวมทั้งมีความสามารถในการใช้สื่อ ประเภทเทคโนโลยีต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีความสามารถในการพัฒนาสื่อที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และมีความสามารถในการเป็นผู้นำให้กับผู้เรียนในการสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนการสอน

ครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ได้มีนักวิชาการหรือนักการศึกษากล่าวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 33-35) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านการเรียนรู้ให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้หลากหลายสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และวัยของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 60) กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียน โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดคุณธรรมนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา สามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในลักษณะของโครงการในแผนปฏิบัติการของโรงเรียนโดยภาพรวม

2. บุรณาการเนื้อหาสาระและกิจกรรมสู่การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.2 พิจารณารายละเอียดสาระการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา และหน่วยการเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

2.3 ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการแยกแยะคุณธรรมที่เกี่ยวข้อง เจาะลึก และหลักการสำคัญในเรื่องดังกล่าวให้ชัดเจน

2.4 นำรายละเอียดของเนื้อหาสาระและหลักคุณธรรมที่วิเคราะห์ได้ใน ข้อ 3 ย่อย บรรจุเพิ่มเติมในหน่วยการเรียนรู้ที่ทำไว้แล้ว หรืออาจกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ขึ้นใหม่กรณีที่กลุ่มสาระการเรียนรู้นั้นมีจุดเน้นสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเนื้อหาสาระหรือคุณธรรมนั้น หรืออาจสร้างเป็นหน่วยบูรณาการที่เชื่อมโยงเนื้อหาสาระและกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

2.5 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และปฏิบัติการสอนตามแผน

2.6 ประเมินผลผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะหรือคุณธรรมตามที่ระบุไว้ในหน่วยการเรียนรู้

ดวงกมล สิ้นเพ็ง (2551: 109-120) กล่าวว่า กิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

1. กิจกรรมในหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาชั้นพื้นฐานทุกแห่งต้องจัดให้ผู้เรียน และมีการประเมินผลเป็น ผ่าน และไม่ผ่าน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1.1 กิจกรรมนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจตามความต้องการของผู้เรียน และกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

1.2 กิจกรรมแนะแนว ได้แก่ การแนะแนวการศึกษา การแนะแนวอาชีพ และการแนะแนวด้านชีวิตและสังคม

2. กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรมระดับชั้น กิจกรรมระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมระดับโรงเรียน ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 กิจกรรมระดับชั้น เป็นกิจกรรมที่ครูประจำชั้นและผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นจัดร่วมกัน เช่น การจัดตกแต่งป้ายนิเทศในแต่ละห้องเรียน และป้ายนิเทศระดับชั้นที่ส่งเสริมความรู้ และเหตุการณ์ปัจจุบัน การแข่งขันวิชาการในระดับชั้น เป็นต้น

2.2 กิจกรรมระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น โครงการธรรมะตามสาย กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมเทิดพระเกียรติ และโครงการแข่งขันตอบปัญหา เป็นต้น

2.3 กิจกรรมระดับโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการส่งเสริมค่านิยมอันดีงาม (ด้านกีฬา ดนตรี นาฏศิลป์ ภูมิปัญญาไทย) เป็นต้น

จากที่กล่าวมาตามลำดับ สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ คือ ความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมหลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัยของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ฝึกการแก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเต็มเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4. ระบบการบริหารและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในเครือ สารสาสน์

4.1 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนในเครือสารสาสน์

โรงเรียนสารสาสน์พิทยาเป็นโรงเรียนแห่งแรกของโรงเรียนในเครือสารสาสน์ ได้เปิดทำการสอนในปี พ.ศ. 2507 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 - พ.ศ. 2551 ได้มีการจัดสร้างโรงเรียนเพิ่มเติมอีก เป็นจำนวน 22 โรงเรียน จำแนกออกเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรสามัญ 7 โรงเรียน หลักสูตรอาชีวศึกษา 2 โรงเรียน หลักสูตรสามัญและหลักสูตรสองภาษา 11 โรงเรียน และหลักสูตรสองภาษา 2 โรงเรียน

โรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรสามัญมี 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารสาสน์พัฒนา โรงเรียนสารสาสน์ดุสิต โรงเรียนสารสาสน์ประชาอุทิศพิทยาคาร โรงเรียนสารสาสน์สมุทรสาร โรงเรียนตรอกจันทน์วิทยา โรงเรียนชาญเวชศึกษา และโรงเรียนสารสาสน์ธนบุรี

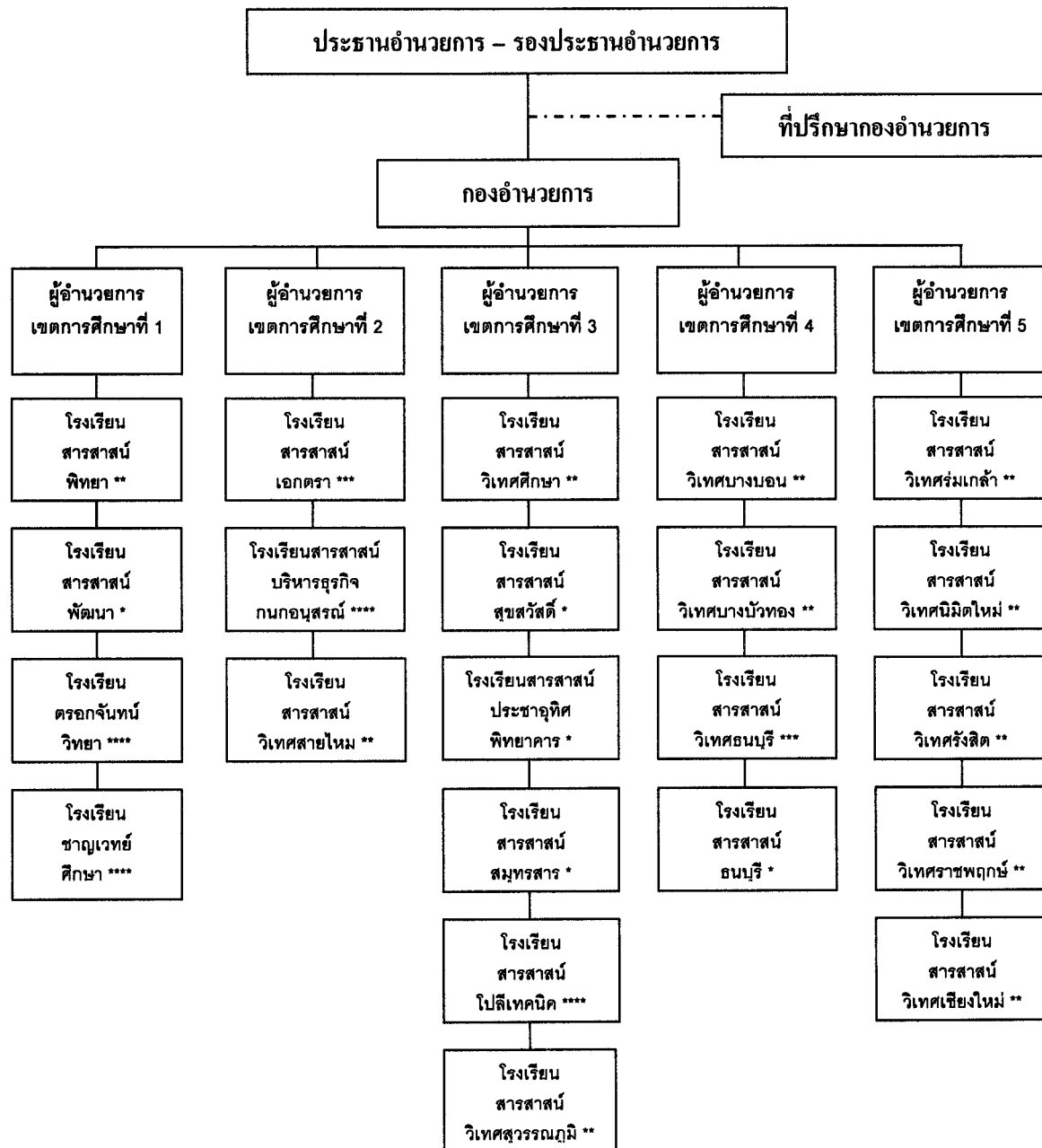
โรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรอาชีวศึกษา มี 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารสาสน์โปลีเทคนิค และโรงเรียนสารสาสน์บริหารธุรกิจกอนกอนุสรณ์

โรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรสามัญและหลักสูตรสองภาษาควบคู่กันมี 11 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารสาสน์วิเทศศึกษา โรงเรียนสารสาสน์วิเทศบางบอน โรงเรียนสารสาสน์วิเทศร่มเกล้า โรงเรียนสารสาสน์วิเทศบางบัวทอง โรงเรียนสารสาสน์พิทยา โรงเรียนสารสาสน์วิเทศนิมิตใหม่ โรงเรียนสารสาสน์วิเทศสายไหม โรงเรียนสารสาสน์วิเทศรังสิต โรงเรียนสารสาสน์วิเทศราชพฤกษ์ โรงเรียนสารสาสน์วิเทศสุวรรณภูมิ และโรงเรียนสารสาสน์วิเทศเชียงใหม่

ส่วนโรงเรียนที่เปิดสอนเฉพาะหลักสูตรสองภาษาเท่านั้นมี 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารสาสน์เอกตรา และโรงเรียนสารสาสน์วิเทศธนบุรี (กองอำนวยการโรงเรียนในเครือสารสาสน์ 2551: 6)

4.2 โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนในเครือสารสาสน์

โรงเรียนในเครือสารสาสน์ได้แบ่งโครงสร้างการบริหารโรงเรียน ออกเป็น 5 เขตการศึกษา ดังภาพที่ 2.2

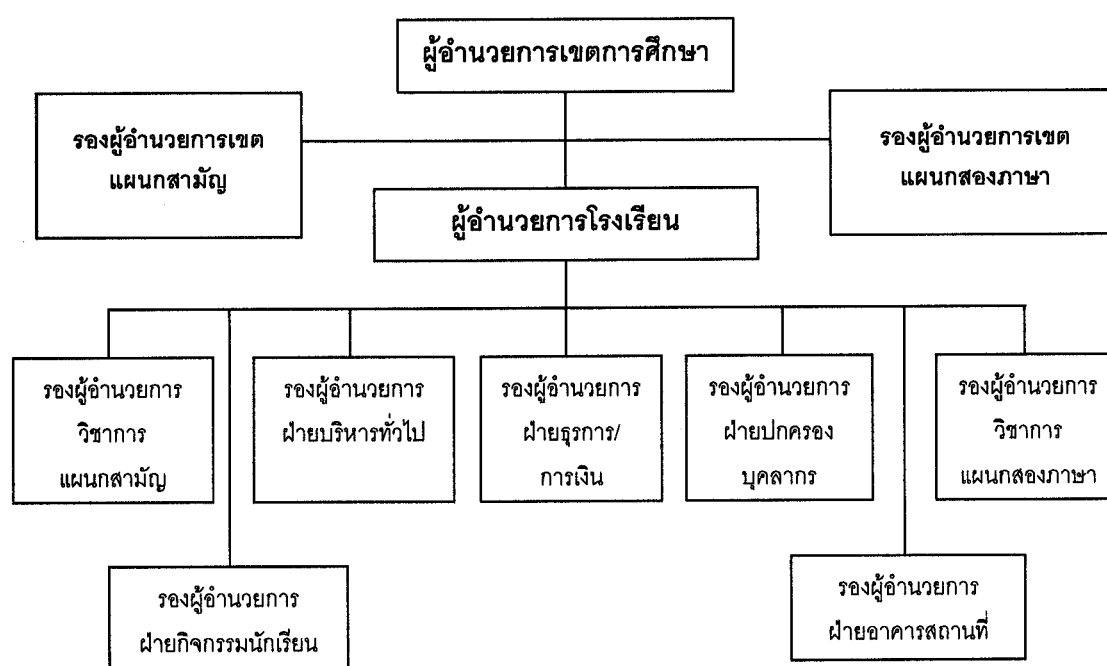

ภาพที่ 2.2 แสดงโครงสร้างการบริหารโดยภาพรวมของโรงเรียนในเครือสารสาสน์

ที่มา: กองอำนวยการโรงเรียนในเครือสารสาสน์ (2551) วารสาร สายสัมพันธ์กลุ่มโรงเรียนในเครือสารสาสน์ โรงเรียนในเครือสารสาสน์ กรุงเทพมหานคร หน้า 8

- หมายเหตุ * หมายถึง โรงเรียนในเครือสารสาสน์ที่เปิดสอนแผนกสามัญ
 ** หมายถึง โรงเรียนในเครือสารสาสน์ที่เปิดสอนแผนกสามัญ และแผนกสองภาษา
 *** หมายถึง โรงเรียนในเครือสารสาสน์ที่เปิดสอนเฉพาะแผนกสองภาษา
 **** หมายถึง โรงเรียนในเครือสารสาสน์หลักสูตรอาชีวศึกษา

สำหรับโครงสร้างการบริหารระดับโรงเรียนของโรงเรียนในเครือสารสาสน์ ปรากฏดัง
 รายละเอียดในภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แสดงโครงสร้างการบริหารระดับโรงเรียนของโรงเรียนในเครือสารสาสน์

ที่มา: กองอำนวยการโรงเรียนในเครือสารสาสน์ (2551) วารสาร สายสัมพันธ์กลุ่มโรงเรียน
 ในเครือสารสาสน์ โรงเรียนในเครือสารสาสน์ กรุงเทพมหานคร หน้า 35

4.3 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนในเครือสารสาสน์

4.3.1 หลักสูตรที่เปิดสอน

โรงเรียนในเครือสารสาสน์จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เปิดสอนหลักสูตรสามัญ และหลักสูตรสองภาษา จัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ประเภทสามัญ เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สาระการเรียนรู้ที่สอนในหลักสูตรสามัญ และหลักสูตรสองภาษาของโรงเรียนในเครือสารสาสน์ มี 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

การจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรสองภาษาของโรงเรียนในเครือสารสาสน์ เป็นการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นภาษาอังกฤษ ยกเว้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย กฎหมายไทย ประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่เรียนเฉพาะกับครูไทย

แนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสองภาษา เป็นรูปแบบ “สองภาษาในเนื้อหาเดียวกัน” โดยจัดเฉพาะบางกลุ่มสาระการเรียนรู้เท่านั้น ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (Mathematics) วิทยาศาสตร์ (Science) และสุขศึกษา (Health education) ซึ่งผู้เรียนจะได้เรียนเนื้อหาสาระความรู้เป็นภาษาไทยก่อนแล้วจึงเรียนเนื้อหาสาระเดียวกันเป็นภาษาอังกฤษในคาบเรียนถัดไป นอกนั้นจะต้องเรียนเนื้อหาสาระเป็นภาษาอังกฤษ ยกเว้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและสังคมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย กฎหมายไทย ประเพณีและวัฒนธรรมไทยซึ่งนักเรียนจะต้องเรียนเป็นภาษาไทย

4.3.2 การรับนักเรียน

1) หลักสูตรสามัญ

- (1) รับนักเรียนชาวไทยเท่านั้น
- (2) จำนวนนักเรียน ห้องละไม่เกิน 35 คน และมีครูชาวไทยประจำชั้น 1 คน และมีครูชาวไทยประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม

2) หลักสูตรสองภาษา

- (1) รับนักเรียนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ
- (2) จำนวนนักเรียน ห้องละไม่เกิน 30 คน มีครูชาวไทยประจำชั้น 1 คน และมีครูชาวต่างชาติประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสม

4.4 คุณลักษณะของครู

ในปี พ.ศ. 2551 โรงเรียนในเครือสารสาสน์มีจำนวนครูชาวไทยทั้งหมดจำนวน 2,931 คน บุคลากรฝ่ายสนับสนุนชาวไทยจำนวน 508 คน และมีจำนวนครูชาวต่างชาติทั้งหมดจำนวน 882 คน (กองอำนวยการโรงเรียนในเครือสารสาสน์ 2551: 11)

4.4.1 คุณสมบัติของครูผู้สอน

โรงเรียนในเครือสารสาสน์ได้กำหนดคุณสมบัติทั้งครูชาวไทยและครูชาวต่างชาติ ไว้ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ มีความรู้ในเรื่องที่สอน และเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในสายกลุ่มสาระการเรียนรู้เฉพาะของตน มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการสอน และจิตวิทยาการพัฒนการเรียนรู้
- 2) มีทักษะในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายให้ผู้เรียนเข้าใจ มีมนุษยสัมพันธ์ มีทักษะในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
- 3) มีเจตคติที่ดีต่อความเป็นครู มีความเอาใจใส่ต่อผู้เรียน มีความสนใจและตั้งใจในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ความเป็นกัลยาณมิตรและหวังดีต่อผู้เรียน
- 4) ครูผู้สอนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ต้องมีความรู้ความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี

4.4.2 การคัดเลือก

โรงเรียนในเครือสารสาสน์มีวิธีการและขั้นตอนในการคัดเลือกบุคลากรครูเข้าปฏิบัติงานสอน โดยครูทุกคนจะต้องมีคุณสมบัติ และผ่านกระบวนการคัดเลือก ดังนี้

- 1) ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัคร จากใบสมัคร และหลักฐานอื่นๆ
- 2) สอบสัมภาษณ์ทั่วไป
- 3) ทดสอบความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สมัคร โดยใช้การสัมภาษณ์ ในรูปของคณะกรรมการ สำหรับครูชาวไทยมีการทดสอบความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษกับครูที่เป็นเจ้าของภาษาอังกฤษ
- 4) สอบข้อเขียน ภาควิชาความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษและความสามารถในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สมัคร
- 5) สอบสอน หรือทดลองสอน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

เทพี ไวประดับ (2534: 144) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ความเข้าใจด้านสมรรถภาพทางการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูผู้สอนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจด้านสมรรถภาพทางการสอนทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความรู้ความเข้าใจด้านการเตรียมการสอนและการใช้สื่อการสอนในระดับมาก มีความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

สุทธิพงศ์ ยงค์มกล (2543: 250-254) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ การฝึกอบรมบุคลากรทุกฝ่ายให้มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตรงตามเป้าหมายของโรงเรียน การพัฒนาบรรทัดฐานการดำเนินงานโดยมุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริมจิตสำนึกที่ดีงามในการปฏิบัติงาน และการส่งเสริมให้มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานสู่ความสำเร็จ ปัจจัยด้านการรับรู้ของบุคลากร ระดับที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ การรับรู้กฎระเบียบและข้อบังคับการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน การรับรู้บทบาทหน้าที่และเป้าหมายในงานที่ตนรับผิดชอบ และการรับรู้เป้าหมายของโรงเรียนถูกต้องตรงกัน ปัจจัยด้านบุคลิกภาพของบุคลากร ระดับที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ การมีบุคลิกภาพสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของโรงเรียน การมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับหน้าที่ และบุคลากรปรับเปลี่ยนบุคลิกได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ปัจจัยด้านการเรียนรู้ของบุคลากร ระดับที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาด้วยวิธีหลากหลาย ปัจจัยด้านการปฏิบัติตามกลยุทธ์ ระดับที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ มีการกำกับติดตามและตรวจสอบการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา มีระบบการใช้วัสดุครุภัณฑ์ร่วมกันอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และมีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

อุทุมพร ชื่นวิญญา (2545: 144-145) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการหลักสูตรภาคภาษาอังกฤษ ระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนโยธินบูรณะ กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูผู้สอนมีคุณวุฒิตรงตามวิชาที่สอนและมีประสิทธิภาพในการสอนอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับรายวิชาและสอดคล้อง

กับหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง การจัดครูเข้าสอนตรงตามวุฒิการศึกษาและประสบการณ์การสอนของครูอยู่ในระดับมาก

พริมรศ นนทภักดี (2547: 266) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยพหุกรณีเพื่อศึกษาการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนสองภาษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อาจารย์ทั้ง 2 โรงเรียน (โรงเรียนเบญจมราชูทิศ และโรงเรียนมัธยมวัดนายโรง) มีความเข้าใจหลักสูตรการสอนค่อนข้างดี และทำการสอนด้วยตนเอง โดยโรงเรียนเบญจมราชูทิศ มีการตรวจสอบเอกสารประกอบการสอนและข้อสอบของอาจารย์เพื่อตรวจเช็คความถูกต้องเรื่องภาษาและเนื้อหา การสอนของอาจารย์ทั้งสองโรงเรียนเน้นการบรรยายเหมือนกัน การวัดผลส่วนใหญ่ใช้การสอบโดยเน้นข้อเขียน ซึ่งเป็นข้อสอบที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียน

เสาวภา จันทร์สงค์ (2547: 161-164) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินการจัดการหลักสูตร English Program ในโรงเรียนสองภาษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในด้านการจัดทำแผนการสอน โรงเรียนสองภาษาส่วนหนึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรชาวต่างชาติขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการสอน ในด้านการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนสองภาษาส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอน ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนสองภาษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนมีความรู้พื้นฐานแตกต่างกัน ในด้านการวัดและประเมินผล โรงเรียนสองภาษาส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการวัดและประเมินผล

เศรษฐภรณ์ หน่อคำ (2548: 149-150) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษในโรงเรียนสองภาษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าเรียนของนักเรียนและผู้ปกครอง ความรู้ด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของครูและความสามารถในการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนของครู ด้านกระบวนการ ตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ การจัดทำหลักฐานแสดงผลการเรียนรู้ตามที่กรมวิชาการกำหนดไว้เป็นภาษาอังกฤษ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูไทยกับครูต่างชาติ ด้านผลผลิต ตัวแปรที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่ ทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ทักษะในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ของผู้เรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทุกกลุ่มสาระตามเป้าหมายของโรงเรียน

สุวาทินี สลีอ่อน (2549: 101-102) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการบริหาร การศึกษาของโรงเรียนสองภาษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารและ ครูผู้สอนมีความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารการศึกษาอยู่ในระดับมาก ด้านการวางแผนมีการ ปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านการกระตุ้นจูงใจมีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนปัญหา การบริหารการศึกษาของโรงเรียนสองภาษาเอกชน คือ การสรรหาครู และบุคลากรที่มี ความสามารถ ส่วนปัญหาการบริหารการศึกษาของโรงเรียนสองภาษาเอกชน ในความคิดของครู ส่วนใหญ่คือ การพิจารณาให้คำตอบแทนที่มีความเหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

พาซ (Paz, 1980: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบ่งชี้ความสามารถ/ ทักษะ ของครูผู้สอนสองภาษาเป็นภาษาอังกฤษและภาษาสเปน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ช่วงการฝึกก่อน การสอน (Pre-service) มีปัจจัยหลักที่สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ ภาษา วัฒนธรรม การ ประเมินผล เทคนิคการจัดการห้องเรียน และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ช่วงการ ฝึกสอน (In-service) มีปัจจัยหลักที่สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ ภาษา วัฒนธรรม การประเมินผล การประยุกต์ทฤษฎีและปรัชญา และเทคนิคการจัดการห้องเรียน ช่วงผู้ฝึกสอนครู (Teacher trainer) มีปัจจัยหลักที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ต่อความสามารถ/ ทักษะอันจำเป็นต่อครูสอนสอง ภาษาคือ ภาษา วัฒนธรรม การประเมินผล การประยุกต์ทฤษฎีและปรัชญา และเทคนิคการ จัดการห้องเรียน

คาร์โดนา (Cardona, 1982: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการฝึกสอนครูกับ นักเรียนที่มีความสามารถ/ ทักษะทางภาษาอังกฤษที่จำกัด: การศึกษาถึงข้อจำเป็นสำหรับการ สอนสองภาษาและการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในการฝึกสอนมี สิ่งสำคัญ 5 ประการดังนี้ การปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละบุคคลในหลักสูตรสอง ภาษาหรือการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง การจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย ภายในห้องเรียน การแบ่งปันวิธีการและเทคนิคการสอนกับครูคนอื่น การพิจารณานักเรียนที่มี ทักษะทางภาษาอังกฤษจำกัด และการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครองและผู้อาศัยในชุมชน

ฮอสเสินี (Hosseiny, 1985: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเข้าใจของ ครูผู้สอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ต่อความต้องการการฝึกก่อนการสอน (Pre-service) และ การฝึกสอน(In-service) ของหลักสูตรการประเมินฝึกสอน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูผู้สอน ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองให้ความสำคัญกับความสามารถ/ ทักษะในการสอนภาษา (การเขียน

แผนการสอน การใช้อุปกรณ์ การใช้สื่อ เทคนิคการสอน) ซึ่งมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์มากกว่าความสามารถ/ ทักษะในการเรียนภาษาและภาษาศาสตร์

อเล็กซานโดรวิช (Alexandrowicz, 1996: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาฝึกสอนครู : ประสิทธิภาพของหลักสูตรการศึกษาของครูสองภาษาในแคลิฟอร์เนีย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาครูสองภาษาได้ฝึกฝนเตรียมความพร้อมครูในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ แต่เป็นการเตรียมความพร้อมให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม แต่ไม่เหมาะสำหรับการแนะนำนักเรียน และความสัมพันธ์กับชุมชน ปัจจัยในการจัดหลักสูตรการศึกษาครูสองภาษาที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ความหลากหลาย ความชำนาญในการสอน บริบททางสังคม-วัฒนธรรม ความเชื่อ และการวางแผน ปัญหาของครูสองภาษา ได้แก่ การจัดการห้องเรียน การจัดสื่ออุปกรณ์ภายในห้องเรียน ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง นักเรียนที่มีความแตกต่างทางความรู้และภาษา โครงสร้างของหลักสูตรสองภาษาก่อให้เกิดความขัดแย้งของหลักสูตรรวม การจ้างงานและการรับสมัครนักเรียน แนวทางการสอนของคณะและแผนหลักสูตร

ลูคัส (Lucas, 1997: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงเปรียบเทียบความเข้าใจ / ความคิดเห็นของครูผู้เริ่มสอนสองภาษาในช่วงปีแรก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูผู้เริ่มการสอนสองภาษากับผู้เรียนที่มีทักษะทางภาษาอังกฤษที่จำกัด ได้เห็นความสำคัญของการใช้สื่อการสอนภาษาในเบื้องต้น การจัดการห้องเรียน การให้ผู้ปกครองเป็นแหล่งความรู้ และวัดระดับความก้าวหน้า และควรจัดให้มีผู้ให้คำปรึกษา ครูพิเศษที่สามารถพูดสื่อสารสองภาษา และควรกำหนดข้อยกเว้นอย่างชัดเจนในการจัดตำแหน่งครูผู้สอน

โทร์เปย์ (Torpey, 2003: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับความขัดแย้งของครูเจ้าของภาษาอังกฤษในต่างประเทศตามมุมมองทางโครงสร้างของสังคม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความขัดแย้งที่รุนแรงได้เกิดขึ้นระหว่างครูชาวญี่ปุ่นและครูเจ้าของภาษาอังกฤษ โดยมีประเด็นความขัดแย้งหลักๆ ดังนี้ ด้านวิชาการ ด้านอาชีพ ด้านสภาพแวดล้อมต่างพรมแดน ด้านการใช้ภาษา ด้านรูปแบบการสื่อสาร ด้านการบริหารงาน ด้านศีลธรรม ด้านเชื้อชาติ ด้านภูมิประเทศ ด้านคุณค่าทางสังคม และด้านสาระของผู้หญิง

เมาส์ซู (Moussu, 2006: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องเจตคติของนักเรียนความเข้าใจของครูผู้สอน ความคิดและแนวปฏิบัติของผู้บริหารศูนย์การสอนภาษาอังกฤษต่อครูเจ้าของภาษาอังกฤษและครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีต่อครูเจ้าของภาษาอังกฤษ มากกว่าครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง นักเรียนมีเจตคติดีขึ้นเมื่อนักเรียนได้เรียนและรู้จักกับครูเจ้าของภาษาอังกฤษและ

ครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองไม่จำเป็นต้องรู้กฎการใช้ไวยากรณ์อย่างเชี่ยวชาญ แต่ต้องมีความสามารถทางด้านการฟังและการพูดได้เป็นอย่างดี ครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ขาดความมั่นใจในทักษะด้านภาษา และทักษะด้านการสอน ประสบการณ์การสอนของครูผู้สอนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองอยู่ในระดับมาก

เฉิน (Chen, 2007: Abstract) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเท่าเทียมและไม่เท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษาที่พบในนักเรียนหลักสูตรสองภาษาของประเทศจีนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในห้องเรียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความเท่าเทียมทางการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาศึกษาของประเทศจีนตั้งแต่ปีคริสต์ศักราช 1990 ดังนั้น ภาษาอังกฤษจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่สามารถมอบโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกันของเด็กนักเรียนที่มีวัฒนธรรม และมีพื้นฐานการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งได้นำเสนอมาโดยลำดับ แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตรนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ในด้านความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ตามหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด เป็นผู้มีความรู้ดี มีความสุข มีลักษณะพึงประสงค์ และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล